

че „Поддържа близки отношения с представители на чужди мисии в България и с дипломати, уволнени след 9 септември 1944 г. Изказвал се е против мероприятията, провеждани от отечественофронтовското правителство... Остава неприобщен и продължава да стои на вражески позиции“⁶⁸.

2.3.1. Свидетелство на холандския посланик Андре Бринк за концлагера „Белене“⁶⁹

В периода 1950–1953 г. холандският посланик в София Андре Бринк изготвя няколко секретни доклада до холандското правителство за комунистическите концентрационни лагери в България и принудителния труд, превърнал се в запазена марка на режима. По-долу са представени откъси от доклада за лагер № 2 на концлагера „Белене“, където са били въдворени най-опасните политически противници на БКП:

„Ако режимът в лагерите № 1 и № 3 е строг, ако условията на живот са мизерни, ако храната е отвратителна и оскъдна, ако наказанията са честни и работата изтощителна, въпреки това те не могат да бъдат сравнявани с тези в лагер № 2, в който са настанени затворниците, смятани за най-опасните. Така че може да се каже, че елитът на интернираните там си е дал среща, естествено не по волята си. И наистина, там са си дали среща бивши държавни мъже, които по една или друга причина не са били ликвидирани по време на масовите убийства през 1944 и 1945 г., висши офицери от царската армия, бивши дипломати, влиятелни и непокорни членове на православната църква, политици с по-особени и различни характери, бивши журналисти, млади анархисти, социалисти, земеделски дейатели и т.н. Там са били заточени също и някои личности, които, без да са били комунисти, са били в тяхна услуга. Такива са например генералите Тодор Тошев и Крум Лекарски. Тези заточеници са най-окаяните, защото са презирани както от интернираните, така и от милиционерската охрана...

⁶⁸ АКРДОПБГДСРСБНА, ЛД 5323 – VI-Л-699, т. 3, т. 4, л. 110-111, литерно дело на бивши членове на фашистки правителства, народни представители и дипломати – справка за Стефан Стоянов Бочев.

⁶⁹ Материалите са предоставени специално за настоящата книга от Даниела Горчева, главен редактор на списание „Диалог“, която, изучавайки холандските архиви, попада на докладите на Андре Бринк. Brink, A. M. E. Les camps de concentration et le travail forcé en Bulgarie, rapport 650/312, Sofia 24.07.1952. – В: Nationaal Archief, Den Haag, Nederlands Gezantschap en Consulaten in Bulgarije, 2.05.79, inv. nr. 912. Превод от френски Офелия Денкова.

Този лагер е много по-строго охраняван, отколкото другите два, и режимът е бил прекалено суров. Хранителната разкладка е повече от мизерна: 240 грама хляб за 24 часа и два пъти дневно по чаша вода с обелки от картофи, шушулки зелен боб или гнило зеле. Да добавим към това и мизерните санитарни условия и лесно ще разберем защо всички затворници бързо се превръщат в скелети и често се опитват да избягат...

Режимът, на който са подложени тези нещастни хорица, е толкова ужасяващ, че не може да се опише. Никакво въображение и език не са в състояние да си представят и опишат правдиво ужаса, насилието, раззената и оскъдна храна, изтощителната физическа работа, липсата на елементарни санитарни условия и т.н., да не говорим за малтретирането, затварянето в тъмница за 24 часа и дори за повече на голи мъже в циментови изби, на пода на които има ледена вода около 20 сантиметра, всякакви видове издевателства, убийства, болести и смърт в българските концентрационни лагери...

Лагер № 2 се е намирал до едно вонящо блато, пълно с комари. Наблизо не е имало питейна вода. За да се избавят от това неудобство, шефовете наредили да се изкопае кладенец само на няколко метра от блатото, в което се инфилтрират нечистотиите от отходните места. И от тази вода са давали за пиене на затворниците, докато за милиционерите са доставяли чиста вода във варели...

Там са изпращани да надзирават най-лошите служители на милицията – тези, които са допуснали някакво нарушение и сега трябвало да плащат за грешките си. Не е странно, че при тези условия те непрестанно са полагали „изключително усърдие“ в работата си за сметка на тези, които охраняват. Много бързо, но всъщност съвсем справедливо, лагер № 2 е наречен „лагер на смъртта“. За него с ужас си спомнят бившите затворници и със съжаление за онези, които са останали там...

Директор на концентрационния лагер в Белене е някой си Киров, кръвожаден и вулгарен тип, каквито са всъщност и другите служители, натоварени с подобни функции. Началникът на милицията Николов и отговорникът по превъзпитание на затворниците Давко Гаврилов са също като него и затова тримата са наречени „убийците“. Единствен в този ад конкуренция им прави старшина Асен, признат за убиеца в лагер № 2, който без никаква причина пребивал своите „пансионери“, докато загубят съзнание...

Когато някои от интернираните имат големия късмет да бъдат освободени, те са задължени да подпишат клетвена декларация, с която се задъл-

жават да не споделят нищо от това, което са видели и преживели по време на престоя си в лагера. В противен случай ще бъдат убити. И вероятно не е смъртното наказание, което ги плаши, а ужасните спомени за нещата, които са преживели.“

2.4. „Вражеската“ младеж и изключените студенти

В концлагера „Белене“ са въдворени и стотици млади хора, някои от тях дори непълнолетни. Особено характерен е периодът в края на 50-те години, когато комунистическият режим провежда акции срещу т.нар. хулигани в големите градове в страната. От архивни документи на ДС се разбира, че само от София през февруари 1958 г. в „Белене“ са въдворени над 160 младежи. Тогава в столицата са извършени масови арести на младежи. Поводът е приетото от ЦК на БКП решение за борба с хулиганите на 21 януари 1958 г., предложено лично от първия секретар на БКП Тодор Живков⁷⁰. С него е наредено МВР–ДС да въдвори на принудителен труд „отявлените и вредните за общественения ред и спокойствието хулигани, крадци-рецидивисти и други разложени елементи“.

Операцията, проведена като „мероприятие Мълния“, е ръководена от заместник-министъра на вътрешните работи Мирчо Спасов, една от най-зловещите фигури в БКП и дясна ръка на Живков в МВР и Държавна сигурност. Към 10 февруари 1958 г. задържаните при акцията са 1328 души. 180 са освободени – една трета от тях са деца на партийния и интелектуалния елит, задържани за „хулиганско“ облекло, както и болни или младежи инвалиди⁷¹. В „Белене“ попадат и 167 непълнолетни младежи, като най-малкият от тях е едва 12-годишен. Сред непълнолетните 34 са и момичета. Значителна част от изпратените в концлагера „хулигани“ нямат нито криминални, нито „вражески“ прояви. „Вината“ им е, че не спазват ограниченията, наложени от комунистическия режим върху свободното пътуване, дрехите, с които се обличат, слушането на западна музика⁷².

⁷⁰ Христов, Христо. Строго секретно от особена важност: Посрещането на „хулиганите“ в ТВО „Белене“. Източник: desebg.com, 9 януари 2016.

⁷¹ В ТВО „Белене“ е концлагерист Асен Траянов, който страда от детски паралич, син на известния български поет, философ и литературен критик Теодор Траянов, зверски убит в подземията на Държавна сигурност през 1945 г. За Теодор Траянов виж по-подробно в: Лилков, Вили, Христов, Христо. Бивши хора. Сиела, 2017.

⁷² Малко известен е фактът, че през 1958 г. е създаден концлагер в с. Люти дол, Врачанско, за децата и внуците на врагове на народната власт по модела на подобни концлагери